

A VAJDASÁGI MAGYAR EGYETEMISTÁK MUNKAERŐPIACI MEGLÁTÁSAI¹

Bevezető

A Szerbiában 2000 októberében bekövetkezett politikai fordulatot jelentős társadalmi és gazdasági változások követték, melyek eredményeként a piacgazdaság elveinek alkalmazása mindinkább teret hódított. A most zajló gazdasági és társadalmi folyamatokra bizonyos kettősség jellemző, hiszen egyidejűleg van jelen a globalizáció és a regionalizáció, valamint a szabad verseny és az együttműködés is [1, 232. o.]. A bekövetkezett változások nagymértékben kihatnak a pályakezdő értelmiségiek munkaerőpiaci kilátásaira is.

A demokratikus folyamatok előrehaladásával és a piacgazdaságra való áttéréssel párhuzamosan megváltozott az ország munkaerőpiaci helyzete is. A gazdasági reform keretében 2001 decemberében Szerbiában új munkajogi törvényt hoztak, 2003 áprilisában a nyugdíjakat és a szociális ellátást szabályozó törvényt fogadták el, míg 2003 júliusában a foglalkoztatásra és a munkanélküliségre vonatkozó biztosítási törvényt alkották meg. Az új munkaerőpiaci szabályozás célja az volt, hogy a munkavállalók számára egységes munkajogi viszonyokat alakítsanak ki, a munkáltatói tulajdonviszonyoktól függetlenül. Az ország munkaerőpiac-politikáját a liberalizmus elveinek alkalmazása jellemzi, hiszen egyre kevesebb a státuszjellegű jog és mind nagyobb hangsúlyt kapnak az egyéni munkaszerződésekben megfogalmazott jogok. A munkaadók és a munkavállalók egyenlőtlen helyzetét az állam mind kevésbé igyekszik kiegyensúlyozni, a jogszabályok nem tartalmazzák a tripartizmus és a szociális dialógus elvét, sőt nagyobb jogokat biztosítanak a munkaadóknak, mint a munkavállalóknak [2].

A privatizációs folyamatok előrehaladása jelentősen felgyorsítja a munkaerő-racionalizálási folyamatokat. A tulajdonváltásban részt vett vállalatok szükségszerűen felszámolják a látens munkanélküliséget és a vállalatok falain belül eddig névlegesen foglalkoztatott egyének ezrei veszítik el munkahelyüket. Ez tovább növeli az így is jelentős munkanélküliséget, hiszen a Vajdaságban már 2000-ben 231 434 egyén keresett munkát. [3, 99.o.].

A munkanélküliség ilyen méretű jelenléte a munkakeresőket aktív szerepvállalásra készíti. Az adott helyzetben a munkanélkülieknek nagy erőfeszítéseket kell tenniük a kívánt állás elnyeréséhez. Elsősorban meg kell ismerniük a fejlett piacgazdaságokban már régóta alkalmazott és lassan nálunk is elfogadott munkaerő-toborzási és -kiválasztási módszereket valamint azt, hogy mik a munkaadók elvárásai a munkakeresőkkel szemben. Fontos tudatosítani, hogy a szaktudás mellett alapkövetelménynek tekintik az idegennyelvtudást, a számítógép-használatot és egyéb készségeket is elvárnak ma már a szerbiai munkaadók is az alkalmazottaiktól.

A XXI. században, a tudás századában, az egyes régiók fejlődése már nem csak a természeti erőforrások vagy a rendelkezésre álló tőke függvénye. A makrogazdaság és a vállalatok jövőjét is nagymértékben befolyásolja a megfelelő szaktudással és készségekkel rendelkező, innovatív, fejlődőképes munkaerő. A kor követelményeinek megfelelő humán erőforrás biztosítása a kisebbségben élő nemzetrészek hosszú távú megmaradásának biztosítója. Mindezt a vajdasági magyarság szempontjából döntő fontosságú a fiatal értelmiségiek munkaerőpiaci aktív

¹ Elhangzott 2003. november 15-én Újvidéken a II. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia keretében

szerepvállalása és boldogulása. A magasan képzett fiatalok szülőföldi munkavállalására mind nagyobb szükség van, hiszen ez az egész vajdasági magyarság gazdasági, társadalmi és erkölcsi helyzetét befolyásolja és e közösség megmaradásának zálogát jelenti.

A pályakezdő értelmiségiek munkaerőpiaci boldogulását jelentősen meghatározza az is, hogy ők maguk milyennek tartják elhelyezkedési esélyeiket. Fontos megismerni, hogy a főiskolai és egyetemi hallgatók mennyire vannak tisztában a munkaerőpiac jelen helyzetével, a munkavállalók iránti elvárásokkal és mit hajlandók megtenni egy kedvező munkalehetőségért.

E munka célja felmérni a vajdasági magyar felsőoktatási hallgatók munkaerőpiaci meglátásait.

Annak érdekében, hogy ezt megismerjük kérdőíves felmérésen alapuló kutatást végeztünk. A kutatás a következő témaköröket ölelte fel: a munkavállalás szerepe a hallgatók terveiben, mely szempontok alapján választanak meg a pályakezdő fiatalok a számukra vonzó munkahelyet, mit hajlandók megtenni egy kedvező munkalehetőségért, valamint elképzeléseik szerint mikor és hol fognak majd munkát kapni. A felmérésre 2003. április 15-e és május 5-e között került sor a vajdasági magyarlakta területeken. A reprezentatív minta 164 felsőoktatásban részt vevő hallgatót ölelt fel, akiket a rétegzett véletlen kiválasztás elvei alapján kértünk fel a válaszadásra. A kapott adatokat SPSS 10. for Windows számítógépes program segítségével dolgoztuk fel.

Az empirikus kutatás eredményeinek ismertetése

A felmérés által felölelt fiatalok a felsőoktatási rendszer különböző képzésein vesznek részt. Az első ábra a megkérdezett fiatalok részvételi arányát mutatja be a különböző képzési programokban

1. számú ábra: A válaszadók megoszlása a különböző képzési formák között

A megkérdezettek túlnyomó többsége egyetemi hallgató, de jelentős a főiskolai hallgatók száma is. A másoddiplomás, szakosító vagy magiszteri képzésben, illetve PhD-stúdiumokban azonban a válaszadóknak aránylag kis része vesz részt. A felmérésben részt vevő fiatalok eloszlása megfelel a vajdasági magyar hallgatók valós eloszlásának a különböző képzési programok között.

Ahhoz, hogy alaposabban megismerjük a pályakezdő értelmiségiek munkaerőpiaci meglátásait, fontos

megtudnunk azt, hogy diplomálásuk után milyen jelentőséget tulajdonítanak az elhelyezkedésnek. A kutatás során a megkérdezetteket arra kértük, rangsorolják a továbbtanulás, az elhelyezkedés, a családalapítás és az önálló vállalkozás indításának fontosságát saját életükben. A következő ábra a válaszadók ez irányú értékeit illusztrálja.

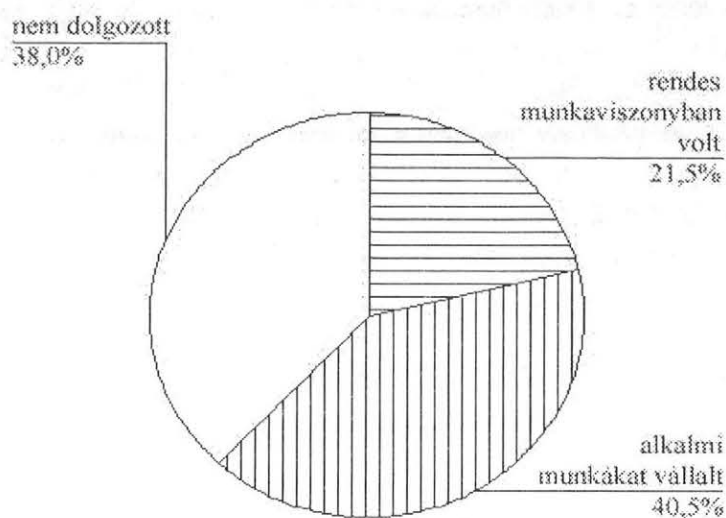
2. számú ábra: A megkérdezettek diplomálás utáni tervei

célok / prioritások	1.		2.		3.		4.	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
elhelyezkedés	120	75,5	27	17,0	8	5,0	4	2,5
családalapítás	4	2,5	59	37,3	60	38,0	35	22,2
továbbtanulás	25	15,7	49	30,8	40	25,2	45	28,3
vállalkozás indítása	11	7,0	23	14,6	50	32,8	73	46,5

A felmérésben részt vett fiatalok túlnyomó többségének terveiben a munkavállalás az első helyen szerepel. A megkérdezettek második számú célja a családalapítás. A továbbtanulás a fiatalok fontossági rangsorában a harmadik helyet, míg az önálló vállalkozás indítása a negyedik helyet foglalja el. Megállapíthatjuk, hogy a főiskolai és egyetemi hallgatók a munkavállalást tekintik jelenlegi legfontosabb életcéljuknak.

A munkavállalásnak a hallgatók életében játszott tényleges jelentőségét megtudhatjuk abból is, hogy a tanulmányaik alatt vállaltak-e munkát. A megkérdezettek erre vonatkozó válaszait ismerteti a harmadik ábra.

3. számú ábra: A válaszadók eloszlása aszerint, hogy dolgoztak-e tanulmányaik alatt

Az ábra arra mutat rá, hogy a megkérdezett vajdasági magyar egyetemi és főiskolai hallgatók körében a munkavállalásnak igen nagy jelentősége van, hiszen a megkérdezetteknek több mint a fele már tanulmányaik alatt is dolgozott. Az alkalmi munkát vállalók nagy hányada mellett igen jelentős azoknak a fiataloknak a száma is, akik tanulmányaikkal egyidejűleg rendszeres munkaviszonyban voltak.

A főiskolai és egyetemi hallgatók munkaerőpiaci meglátásainak fontos részét képezi az, hogy mely szempontok szerint választanák meg jövőendő munkahelyüket. A válaszadók a szakmai fejlődés, a karrierlehetőség, a megfelelő fizetés, a stabil munkahely, a munkahelyi önállóság és a kreativitás fontosságát határozták meg. Ezt mutatja be a következő táblázat.

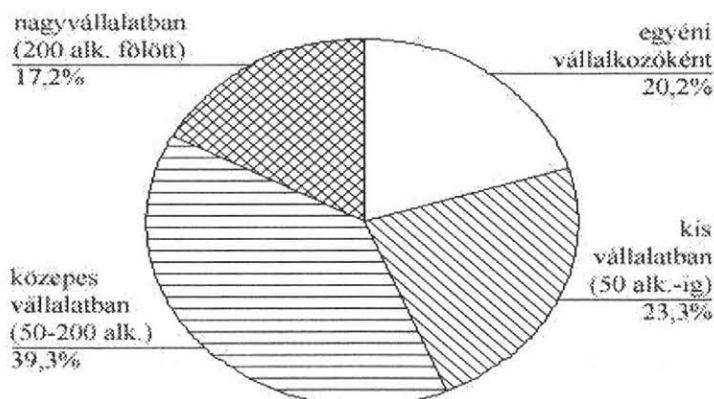
4. számú ábra: A munkahely kiválasztásának szempontjai

szempontok / fontosság	nagyon fontos		közepesen fontos		nem fontos		nem tudom	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
szakmai fejlődés	134	82,2	29	17,8	0	0	0	0
biztos munkahely	128	78,5	30	18,4	5	3,1	0	0
megfelelő fizetés	125	76,7	38	23,3	0	0	0	0
kreativitás	104	63,8	46	28,2	9	5,5	4	2,5
önállóság	72	44,2	80	49,1	7	4,3	4	2,5
karrierlehetőség	66	40,5	84	51,5	11	6,7	2	1,2

A kapott adatok azt támasztják alá, hogy a jövőendő munkahelyük kiválasztásakor a megkérdezettek nagyon fontosnak tartják a szakmai fejlődés lehetőségét, a munkahely biztonságát és a megfelelő fizetést. A munka kreativitása, a munkahelyi önállóság és a karrierlehetőség csak másodlagos szempontot képez a munkahelyről szóló döntés meghozatala során.

A gazdasági szerkezetváltás folyamata nagymértékben megváltoztatja a vajdasági vállalatok nagyságát. Várható, hogy az eddigi vállalatirások átalakulása során több közepes nagyságú cég jön létre, valamint nagyszámú kisvállalkozás alakul meg. Vizsgálat tárgyát képezte az is, hogy a vajdasági magyar fiatalok milyen típusú vállalatban szeretnének elhelyezkedni. A válaszadók eldönthették, hogy kis családi vállalkozásban, közepes vállalatban vagy nagyvállalatban, illetve önálló vállalkozóként dolgoznának-e szívesen. A kapott adatok a következők:

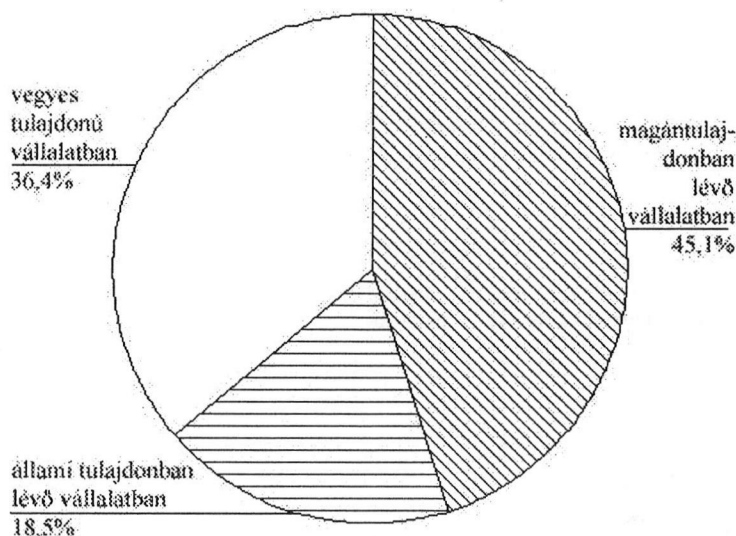
5. számú ábra: A válaszadók által preferált vállalatnagyságok

A válaszadók többsége közepes nagyságú, 50-200 alkalmazottat foglalkoztató vállalatban helyezkedne el. A többi megkérdezett megközelítőleg hasonló arányban dolgozna kis vállalatban és egyéni vállalkozóként. A fiatal magyar értelmiségi réteg számára legkevésbé vonzó a nagyvállalatok által kínált munkalehetőség.

A privatizációs folyamatok előrehaladtával jelentősen meg fognak változni a vajdasági vállalatok tulajdonviszonyai is. Az eddigi társadalmi tulajdonban levő cégek fokozatosan magántulajdonba kerülnek át. A felmérés kitért annak vizsgálatára is, hogy a megkérdezettek milyen tulajdonformát helyeznek előtérbe.

6. számú ábra: A válaszadók által preferált tulajdonforma

A megkérdezettek többsége, csaknem fele, magántulajdonban lévő vállalatban helyezkedne el. Jelentős azonban azoknak az aránya is, akik vegyes tulajdonformájú cégben dolgoznának. Az állami tulajdonban lévő munkaadókat a vajdasági magyar egyetemisták és főiskolások nem részesítenék előnyben.

A felmérés kitért annak vizsgálatára is, hogy a megkérdezettek mit tennének meg egy számukra kedvező munkalehetőségért. A fiatalokat arra kértük: jelöljék meg, hogy hajlandóak volnának-e szakmai továbbképzésben részt venni, új képességeket és készségeket elsajátítani, új idegen nyelvet tanulni, mindennap utazni, napi 10-12 órát dolgozni, illetve a hétvégét is munkával tölteni. Az alábbi táblázat a kérdésekre adott válaszokat összegezi.

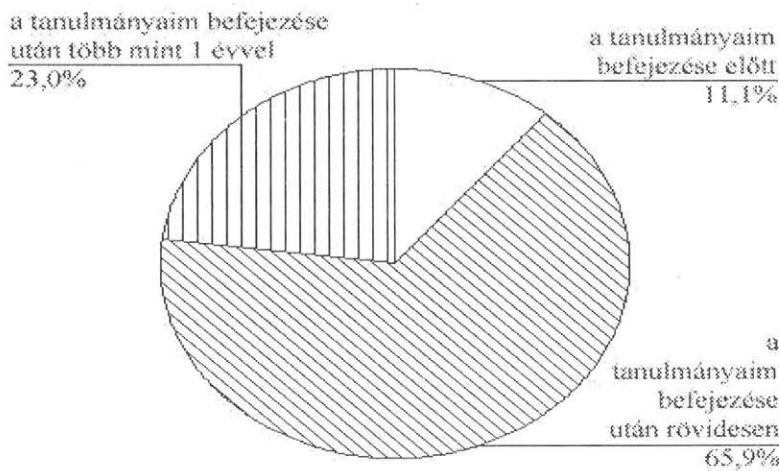
7. számú ábra: A válaszadók áldozatvállalási készsége egy kedvező munkalehetőség érdekében

Áldozatok:	Igen		Nem		Nem tudom	
	szám	%	szám	%	szám	%
szakmai továbbképzés	153	96,2	2	1,3	4	2,5
új készségek elsajátítása	149	93,7	2	1,3	8	5,0
új idegen nyelv tanulása	133	83,1	8	5,0	19	11,9
mindennapi utazás	69	43,7	40	25,3	49	31,0
napi 10-12 óra munka	61	38,4	43	27,0	55	34,6
hétvégén is dolgozni	16	10,0	96	60,0	48	30,0

A megkérdezett fiatalok nem kis erőfeszítést tennének egy számukra kedvező munkalehetőségért. Csaknem mindannyian készek arra, hogy szakmai továbbképzésen vegyenek részt és újabb készségeket és képességeket sajátítsanak el, illetve újabb idegen nyelvet tanuljanak. A válaszadóknak csaknem fele a mindennapi utazást és a napi 10-12 órás munkaidőt is vállalná. Azt azonban, hogy a szabadidejüket és a hétvégéket is munkával töltsék el, a vajdasági magyar felsőoktatási hallgatók túl nagy áldozatnak tartják, amit nem vállalnának még egy számukra kedvező munkahely érdekében sem.

A következő vizsgált témakör az volt, hogy a vajdasági magyar főiskolások és egyetemi hallgatók mit gondolnak, mikor fognak képzettségüknek megfelelő munkát találni. A megkérdezettek válaszait a 8. számú ábra ismerteti.

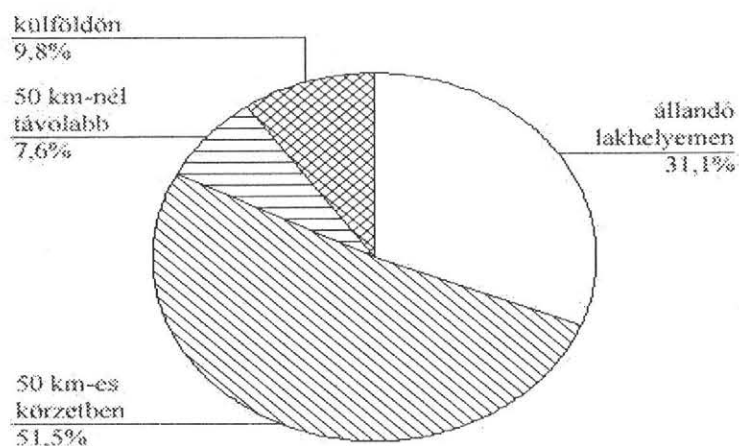
8. számú ábra: A megkérdezettek meglátása arról, hogy mikor fognak képzettségüknek megfelelő munkát találni

A megkérdezett vajdasági magyar egyetemisták optimisták a munkavállalással kapcsolatban. Többségük úgy vélekedik, hogy diplomálása után rövidesen képzettségének megfelelő munkalehetőséget fog találni. A válaszadóknak csaknem az egynegyede azonban óvatosabb, ők úgy gondolják, hogy az oklevél megszerzése után több mint egy évet kell majd várniuk a megfelelő munkalehetőségre. A megkérdezettek több mint egy tizede pedig úgy gondolja, hogy már diplomálása előtt megfelelő munkát fog találni.

A felmérés során megvizsgáltuk azt is, hogy mi a fiatalok elképzelése arról, hogy hol fognak majd dolgozni.

9. számú ábra: A megkérdezettek véleménye arról, hogy hol fognak majd munkát találni

A megkérdezetteknek több mint a fele úgy gondolja, hogy állandó lakhelyéhez közel, kb. 50 km-es körzetben fog dolgozni. A válaszadóknak csaknem egy harmada úgy vélekedik, hogy állandó lakhelyén talál majd munkát. Fontos felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a megkérdezettek csaknem 10 %-a diplomálása után külföldön számít elhelyezkedni. Ez a vajdasági magyar fiatal értelmiségi réteg jelentős migrációs hajlandóságára mutat rá.

Összegzés

A vajdasági magyar felsőoktatási hallgatókat reprezentáló minta válaszainak elemzése után megállapíthatjuk, hogy ezen értelmiségi fiatalok tisztában vannak a munkaerőpiac kihívásaival és készek aktív szerepet vállalni a munkakeresés folyamatában.

Az elhelyezkedés a diplomás szakemberek legfontosabb célkitűzése. A munka és a jövedelemszerzés számukra nagyon fontos. Ezt jól tükrözi az az adat is, miszerint többségük már felsőoktatási tanulmányai alatt is dolgozik. A munkahely kiválasztásánál a vizsgált társadalmi réteg tagjai az értelmiségi fiatalokra jellemző szempontok mellett a vajdasági gazdasági helyzet nehézségeit is figyelembe veszik, hiszen döntésük során a szakmai fejlődés mellett a munkahely stabilitása és a megfelelő fizetés is fontos szerepet játszik. A vajdasági magyarság értelmiségi utánpótlását biztosító fiatalok ismerik a privatizációs folyamatok következményeit és ezért többségük magántulajdonban levő, közepes nagyságú vállalatban dolgozna szívesen. Tisztában vannak a vajdasági munkaerőpiaci helyzet nehézségeivel is, ezért egy kedvező munkalehetőség elnyeréséért készek nagyobb áldozatokat is vállalni. Jól tudják, hogy a XXI. században az értelmiségi réteg érvényesülésének egyik legfontosabb feltétele a magas szintű, korszerű és alkalmazható szaktudás, ezért szinte mindannyian készek szakmai továbbképzésben részt venni, újabb készségeket és idegen nyelveket elsajátítani. A vajdasági magyar egyetemisták úgy vélik, hogyha a számukra kedvező munkahely keresésében, kiválasztásában és megtartásában aktív szerepet vállalnak, akkor diplomálásuk után rövid időn belül lakóhelyükhöz közel, megfelelő munkalehetőséget találnak.

Jelen kutatás nem terjedt ki a vajdasági magyar felsőoktatási hallgatók meglátásainak realitására, sem okainak vizsgálatára. A munka nem elemezte azt sem, hogy a fiatal szakemberek elképzelései mennyire igazodnak a valós munkaerőpiaci helyzethez, illetve milyen mértékben alapulnak az ő szubjektív meglátásaikon. Ennek felmérése egy következő kutatás tárgyát képezhetné. E jelenlegi és egy esetleges jövőbeni kutatás eredményei alapul szolgálhatnak a vajdasági magyar értelmiségi réteg szülőföldi munkavállalását elősegítő stratégia kidolgozásához.

Felhasznált irodalom

1. Gábrity Molnár Irén: A munkaerőpiac általános tendenciái Szerbiában, megjelent a Kisebbségi lét és érvényesülés című kiadványban, Kisebbségkutatási Könyvek, Lucidus Kiadó, Budapest, 2003.
2. Dr. Végh Enikő „A foglalkoztatottak jogi helyzete és a szociális dialógus” című előadása, mely a II. Vajdasági Szabadegyetem keretében 2003. július 12-én hangzott el Kishegyesen.
3. Jugoszlávia Statisztikai Évkönyve 2001., Szövetségi Statisztikai Intézet, Belgrád, 2001.